

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Грошові потоки підприємства, їх оцінка та підвищення ефективності
управління ними»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Павленко А. А.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

ст.

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ.....	8
1.1. Сутність грошових потоків та їх класифікація.....	8
1.2. Теоретичні аспекти управління грошовими потоками на підприємстві.....	11
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	22
2.1. Оцінка руху грошових потоків за видами діяльності підприємства.....	22
2.2. Управління грошовими потоками суб'єкта господарювання.....	33
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНКИ ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ.....	41
3.1. Оптимізація руху грошових потоків та забезпечення платоспроможності підприємства.....	41
3.2. Розробка політики управління грошовими потоками підприємства на основі планування та бюджетування бюджетування.....	48
ВИСТОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансовий стан суб'єкта підприємництва прямо залежить від надходження грошових коштів, що забезпечує його ліквідність та платоспроможність. Якщо підприємство має надлишок грошових коштів, то це свідчить про те, що підприємство несе збитки, пов'язані із знеціненням грошей в часі та із втратою можливості вигідного їх розміщення і отримання додаткового прибутку. У той же час, відсутність мінімально необхідного запасу грошових активів свідчить про фінансові ускладнення.

Оцінку грошових потоків та управління ними в діяльності підприємств досліджували вітчизняні та закордонні вчені: І. Бланк, В. Бочаров, Є. Брігхем, В. Галасюк, А. Кінг, Г. Ковальчук, Л. Павлова, А. Поддєрьогін, Д. Рікардо, А. Сміт, М. Туган-Барановський, І. Тивончук, М. Тутарінова, Дж. Фіннерті, Н. Хахонова, Ю. Ямпольський та інші. Однак, не вироблено єдиного підходу до тлумачення категорії «грошові потоки», методики їх аналізу, управління та планування. Тому, зазначені проблеми й обумовлюють актуальність дослідження руху грошових потоків та управління ними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних положень стосовно оцінки грошових потоків суб'єкта господарювання, дослідження їх впливу на результати фінансово-господарської діяльності та пошуку шляхів синхронізації даних потоків. Поставлена мета дослідження зумовила необхідність вирішення наступних завдань: розкрити сутність та особливості оцінки грошових коштів; висвітлити інформаційну базу та нормативне забезпечення руху грошових коштів; здійснити планування грошових коштів підприємства; провести аналіз грошових потоків за видами діяльності підприємства; розробити шляхи

удосконалення управління грошовими потоками.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є грошові потоки підприємства. Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних та практичних аспектів управління грошовими потоками суб'єктів господарювання.

Методи дослідження. Теоретична і методологічна основи дослідження ґрунтуються на використанні основних положень економічної й фінансової теорії, розробок науково-дослідних установ, вітчизняних та зарубіжних вчених із питань оцінки грошових потоків, а також реформування діючих нині законодавчих та нормативних актів. Дослідження в кваліфікаційній роботі проводилося згідно з методологією системного підходу до вивчення економічних процесів і явищ. У роботі використані наступні методи наукових досліджень: аналіз і синтез (для вивчення об'єкту та предмету дослідження); індукція та дедукція (узагальнення результатів дослідження); монографічний метод (при дослідженні ретроспективи розвитку планування грошових потоків); розрахунково-конструктивний (при оцінці фінансового стану підприємства); абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення засад оцінки грошових потоків і формування висновків); порівняння (співставлення нормативних та базових значень з фактичними показниками оцінки фінансового стану підприємства).

Інформаційна база. Інформаційною основою дослідження є наукові праці класиків світової економічної і фінансової думки, теоретичні висновки, узагальнення і розробки сучасних зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, провідних фахівців з питань реалізації оцінки та ефективності управління грошовими потоками, що містяться у монографічній, спеціальній, періодичній літературі, матеріалах наукових та науково-практичних конференцій, а також власні дослідження та спостереження.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Дослідження теоретичних і практичних основ удосконалення управління грошовими потоками на підприємстві дозволило одержати наступні результати,

що містять елементи наукової новизни: удосконалено методичні та прикладні аспекти системи оперативного планування грошових потоків як важливого напрямку фінансового управління на вітчизняних підприємствах; набуло подальшого розвитку визначення поняття «грошовий потік» на основі узагальнення та аналізу існуючих вітчизняних і зарубіжних точок зору та результатів проведеного дослідження. Одержані в процесі виконання кваліфікаційної роботи результати вирішують важливе наукове завдання використання планування грошових потоків як прогресивного напрямку фінансового управління, а рекомендації щодо його здійснення можуть бути реалізовані в практичній діяльності досліджуваного підприємства, що сприятиме підвищенню ефективності управління його фінансовими ресурсами.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися і одержали позитивну оцінку на V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю» (Полтава, ПДАУ, 14 – 15 квітня 2022 року) та Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (Полтава, ПДАУ, 27 жовтня 2022 року).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,3 др. арк., у тому числі у матеріалах конференції – тези 2 доповідей обсягом 0,3 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 60 найменувань, містить 18 таблиць, 8 рисунків, 18 додатків. Основний зміст роботи викладено на 60 сторінці друкованого тексту.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

1.1. Сутність грошових потоків та їх класифікація

В господарській діяльності кожне підприємство систематично проводить грошово-розрахункові операції. При цьому, підприємства постійно вступають між собою у різні грошові відносини. Такі взаємостосунки відбуваються і з іншими суб'єктами підприємництва: фінансовими організаціями, установами, банками, транспортними організаціями, фізичними особами, тощо.

Грошові кошти не тільки несуть інформацію про закономірності економічних процесів у суспільстві, а й самі створюють власні закони. Одним з таких законів є закон еквівалентності грошей. Цей закон встановлює стійкий взаємозв'язок між здібностями і прагненнями підприємства виготовляти товари і послуги й одержувати за це еквівалентні гроші. Норма еквівалентності має силу і на світовому ринку, коли гроші перерозподіляються на користь тих країн, народи яких здатні й прагнуть створювати конкурентні товари і послуги, що зумовлює їхню здатність ефективно використовувати ресурси.

Вчені-економісти трактують грошовий потік як сукупність надходження та вибуття грошових коштів, які розподілені у часі, що генерують рух активів, пов'язаних з чинниками ризику, часу та платоспроможності [9, с. 102]. Грошові потоки поділять на вхідні і вихідні. Головне призначення вхідних грошових потоків суб'єкта господарювання полягає в систематичному забезпеченні грошовими активами, які потрібні підприємству для здійснення операційної та інвестиційної діяльності.

Склад вхідних грошових потоків подано на рис. 1.1. Слід зазначити, що вихідний грошовий потік (негативний) характеризує відтік грошових коштів підприємством під час здійснення всіх видів фінансово-господарських операцій. Призначення вихідних грошових потоків полягає у використанні

коштів за різними напрямками діяльності суб'єкта господарювання.

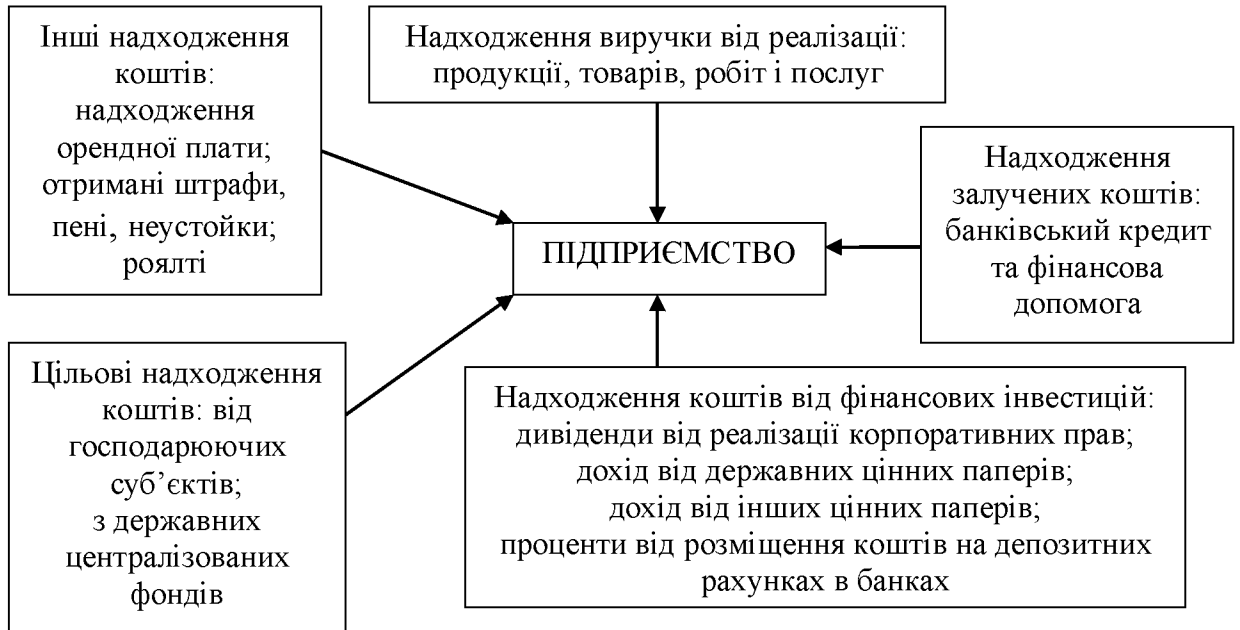

Рис. 1.1. Структура вхідних грошових потоків підприємства

В узагальненому вигляді склад вихідних грошові потоків подано на рис. 1.2. Вказані грошові потоки здійснюють суттєвий вплив на поточний фінансовий стан, стійкість, платоспроможність та кінцеві результати діяльності підприємства.

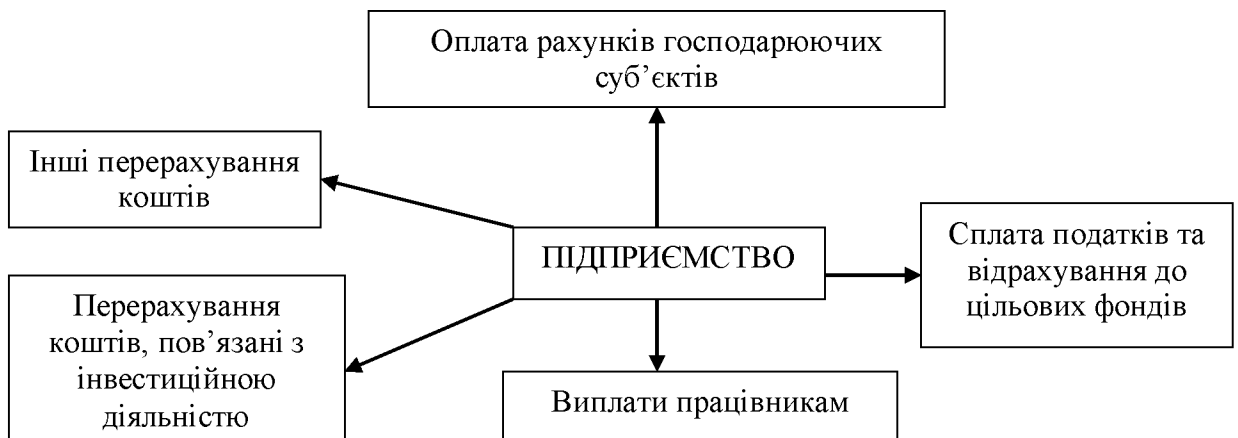

Рис. 1.2. Структура вихідних грошових потоків підприємства

Відповідно до П(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

різниця між надходженням та їх використанням утворює чистий грошовий потік (ЧГП). Розрахунок чистого грошового потоку здійснюється за формулою:

$$\text{ЧГП} = \text{ПГП} - \text{НГП}. \quad (1.1)$$

За методом визначення обсягу можемо виділити [2, с. 164]:

- валовий грошовий потік. Він характеризує всю сукупність надходжень або витрачань грошових коштів в періоді, що розглядається;

- чистий грошовий потік. Він характеризує різницю між позитивними та негативними грошовими потоками (між надходженнями та витрачаннями) в періоді, що розглядається. Чистий грошовий потік являється найважливішим результатом фінансової діяльності підприємства, що визначає фінансову рівновагу та темпи зростання його ринкової вартості.

За рівнем достатності в обігу є:

- надлишковий грошовий потік. Він характеризує такий грошовий потік, при якому надходження грошових коштів значно перевищує реальну потребу підприємства в цілеспрямованому їх витрачанні. Свідомством надлишкового грошового потоку є висока позитивна величина чистого грошового потоку, що не використовується в процесі здійснення господарської діяльності підприємства;

- дефіцитний грошовий потік. Він характеризує такий грошовий потік, при якому надходження грошових коштів суттєво нижче реальної потреби підприємства в цілеспрямованому їх використанні. Навіть при позитивному значенні чистого грошового потоку він може характеризуватися як дефіцитний, якщо ця сума не забезпечує планову потребу в використанні грошових коштів по всім передбачуваним напрямках діяльності підприємства. Негативне значення суми чистого грошового потоку автоматично робить цей потік дефіцитним.

Така класифікація дозволяє більш цілеспрямовано здійснювати оцінку, аналіз та планування грошових потоків різних видів на підприємстві.

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що при дослідженні сутності грошових потоків вітчизняними та зарубіжними науковцями постає проблема тлумачення даної категорії. В економічній літературі сформувався два основні підходи до її визначення: чистий грошовий потік – це різниця між отриманими та виплаченими підприємством коштами за певний період, тобто це сума надлишку або недостачі грошових коштів; грошовий потік – це безперервний рух коштів (обіг), тобто їх надходження і виплати (притоки й відтоки) за певний визначений період часу.

1.2. Теоретичні аспекти управління грошовими потоками на підприємстві

Управління грошовими потоками підприємств – це складний неперервний циклічний процес. Під циклом управління грошовими потоками ми розуміємо систему послідовних етапів багаторазово повторюваного процесу прийняття і реалізації стратегічних та оперативних рішень з управління грошовими потоками.

Організація моделі управління грошовими потоками здійснюється із дотриманням певної сукупності загальних принципів, основними з яких є наступні [29, с. 92]:

- інформаційна достовірність, яка передбачає своєчасне та повне надання фінансової інформації щодо операційної, інвестиційної та, фінансової діяльності підприємства, структурованої відповідно до потреб моделі або розгляду окремого управлінського фінансового рішення;

- збалансованість – обґрунтоване використання для потреб управління грошовими потоками критеріїв і методів групування, зведення та узагальнення грошових потоків суб'єкта господарювання;

- ефективність – визначення оптимального рівня розподілу грошових коштів у просторі та часі з метою мінімізації затрат на досягнення необхідного

ефекту (наприклад, підтримання певного рівня ліквідності);

- принципи, які визначаються специфікою моделі управління грошовими потоками конкретного підприємства.

Цикли стратегічного і оперативно-тактичного управління грошовими потоками зображено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Структура циклів управління грошовими потоками підприємств

Така схема може використовуватись на підприємствах як практичний орієнтир при виборі найефективніших шляхів організації управління грошовими потоками, бо дає змогу визначити пріоритетність прийняття основних фінансово-господарських рішень та встановити послідовність їх виконання.

Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично по всіх її аспектах. Грошовий потік можна представити як систему «фінансового кровообігу» господарюючого організму підприємства. Ефективно організовані грошові потоки підприємства являються важливим симптомом його «фінансового здоров'я», передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності.

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку шляхом балансування обсягів грошових надходжень і витрат грошових коштів та їх синхронізації у часі. Крім цього, система управління грошовими потоками необхідна для виконання короточасних планів підприємства, збереження платоспроможності та фінансової стійкості, більш раціонального використання його активів та джерел фінансування, а також мінімізації витрат на фінансування господарської діяльності [15].

Основні етапи управління грошовими потоками підприємства зображено на рис. 1.4.

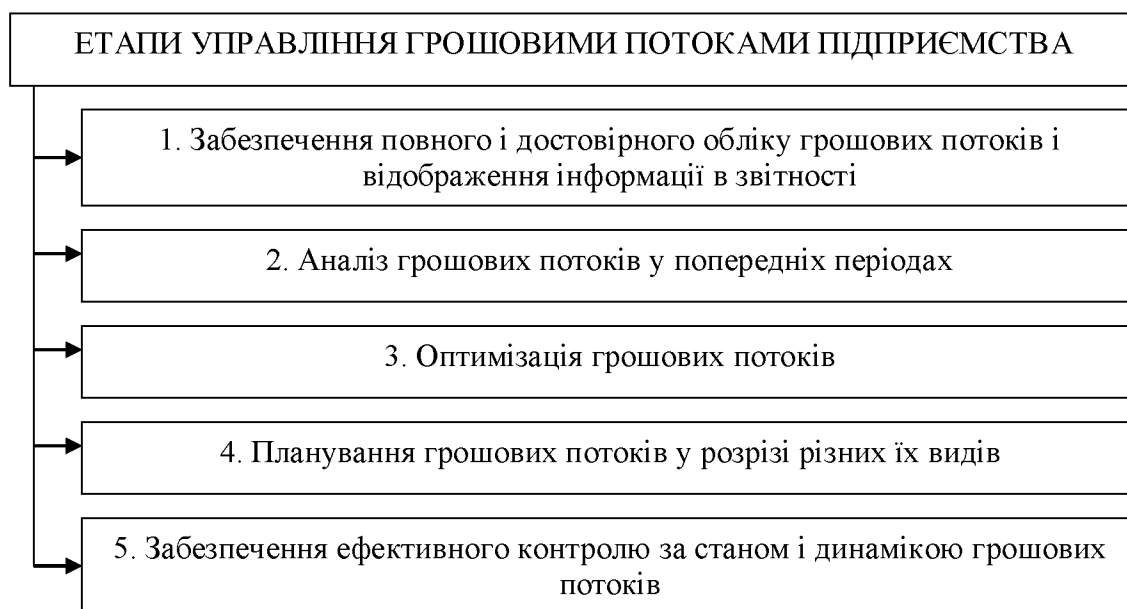

Рис. 1.4. Етапи управління грошовим потоками підприємства

Процес управління грошовими потоками підприємства послідовно охоплює наступні основні етапи.

1. Забезпечення повного та достовірного обліку грошових потоків підприємства та формування необхідної інформації в звітності.

2. Аналіз грошових потоків підприємства у попередньому періоді. Головною метою цього аналізу є виявлення рівня достатності формування грошових коштів, ефективності їх використання, а також збалансованість додатного та від'ємного грошових потоків підприємства за обсягом та у часі.

3. Оптимізація грошових потоків підприємства. Така оптимізація є однією з важливіших функцій управління грошовими потоками, що спрямована на підвищення їх ефективності у майбутньому періоді. Важливими проблемами, що вирішуються на цьому етапі є: виявлення та реалізація резервів, які дозволяють знизити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення грошових коштів; забезпечення більш повного збалансування позитивних та негативних грошових потоків у часі та за обсягами; забезпечення більш тісного взаємозв'язку грошових потоків за видами господарської діяльності підприємства; підвищення суми та якості чистого грошового потоку, пов'язаного з господарською діяльністю підприємства [31, с. 123].

4. Планування грошових потоків підприємства у розрізі різних їх видів. Документом, що дозволяє визначити конкретні строки надходження грошових коштів і платежів підприємства є платіжний календар. План надходження і витрат грошових коштів розробляється на рік з помісячною розбивкою і є основним документом, що використовується для управління грошовими потоками.

5. Забезпечення ефективного контролю грошових потоків підприємства. Об'єктом такого контролю є виконання встановлених планових завдань по формуванню обсягу грошових коштів та їх витрачання у залежності від передбачених раніше напрямів; рівномірність формування грошових потоків у часі; контроль ліквідності грошових потоків та їх ефективності.

Ліквідацію надлишкового грошового потоку пропонується здійснювати за допомогою наступних підходів, що враховують напрями зміни ділової активності підприємства:

- на початковому етапі зростання ділової активності підприємства рекомендується використання заходів, спрямованих на розширення виробничо-господарської діяльності і здійснення прямих інвестицій;

- при наближенні до піка ділової активності доцільне застосування методів, що дозволяють погасити фінансові зобов'язання та диверсифікувати операційну діяльність.

У випадку нестачі коштів для здійснення обов'язкових платежів, відсутності коштів для розрахунків із кредиторами та інших проблем пов'язаних з ліквідністю та платоспроможністю для вирішення питання вибору цілей «прибуток чи грошовий потік» підприємству варто прагнути до збільшення показника чистого грошового потоку за рахунок зниження прибутковості.

Планування руху грошових коштів дозволяє формувати всі потоки платежів на підприємстві та між підприємством і зовнішнім середовищем з врахуванням стану платіжних засобів за один або кілька періодів. За допомогою прогнозу руху коштів можна визначити, скільки грошових коштів необхідно вкласти в господарську діяльність підприємства, синхронність їх надходження та використання, що дає можливість визначити потребу у залученому капіталі й визначити майбутню ліквідність підприємства.

Для планування грошових коштів на підприємствах складається бюджет доходів і витрат, касовий план та платіжний календар. Використання бюджетування руху грошових коштів дозволяє відповісти на питання про те, хто, коли, на які цілі і скільки може використати коштів [39, с. 17].

На підприємстві можуть складатися як окремі види платіжних календарів: податковий платіжний календар, платіжний календар за розрахунками з постачальниками, платіжний календар з обслуговування кредиту тощо, так і платіжний календар в цілому по підприємству. Застосування платіжного календаря дозволить підвищити контрольованість поточних платежів, створити обґрунтовані середньострокові та короткострокові плани надходжень та виплат, заощаджувати при залученні додаткових кредитів та додатковому фінансуванні.

Процес управління грошовими потоками являє собою постійний моніторинг впливу різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників (табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Основні чинники, що впливають на формування грошових потоків підприємства

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
<ul style="list-style-type: none"> - кон'юнктура товарного ринку; - система оподаткування; - практика кредитування постачальників та покупців продукції; - порядок здійснення розрахункових операцій 	<ul style="list-style-type: none"> - життєвий цикл підприємства; - тривалість операційного циклу; - амортизаційна політика підприємства; - сезонність виробництва і реалізації продукції

Під впливом зазначених чинників можуть виникнути наступні ситуації:

- дефіцит коштів – виплати перевищують надходження на певний період. Для його усунення необхідні залучені фінансові активи, що теж несуть з собою додаткові витрати. Як наслідок виникає затримка у виплаті заробітної плати, зростання частки простроченої заборгованості по кредитних позиках, зниження ліквідності активів підприємства та зростання тривалості виробничого циклу через несвоєчасні поставки сировини і комплектуючих;

- надлишок коштів – надходження перевищують виплати. Вільні гроші – неприбутковий актив, тому вони мають бути задіяні в отриманні додаткового прибутку, що вимагає здійснення фінансових заходів із розміщення таких коштів;

- збалансованість потоків забезпечує стан фінансової рівноваги, який дозволяє підтримувати оптимальні умови ефективного та раціонального господарювання.

Таким чином, модель управління грошовими потоками підприємства – це сукупність цілей, задач, функцій, методів та інструментів управління, які дозволяють вирішувати проблемні питання у процесі формування позитивних і негативних грошових потоків на різних рівнях управління фінансово-господарською діяльністю підприємства під впливом факторів внутрішнього та

зовнішнього середовища. Оптимізація грошових потоків, тобто знаходження такого співвідношення між вхідними та вихідними грошовими потоками, між напрямками й умовами залучення та використання грошових потоків, дає змогу досягти найкращих результатів діяльності, а саме – максимізації прибутку.

Для контролю за рухом грошових коштів підприємства складається звіт про рух грошових коштів, зміст та форма якого визначається Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Даний документ призначений для відображення обсягів надходжень і видатків грошових коштів при здійсненні різного роду розрахункових операцій в результаті діяльності окремих суб'єктів господарювання.

Цей звіт входить до складу річної фінансової звітності підприємств. Він складається за визначений період наростаючим підсумком з початку року в тис. грн. Для порівняння інформації у Звіті наводяться дані за аналогічний попередній період. Звіт про рух грошових коштів (форма № 3) є однією з найскладніших форм фінансової звітності. Складність форми зумовлена тим, що потрібно детально проаналізувати показники даних бухгалтерського обліку, перші дві форми фінансової звітності: балансу та звіту про фінансові результати. Форму № 3 складають тільки один раз на рік, не подають малі підприємства, які в свою чергу керуються П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» який не містить звіту про рух грошових коштів. Звіт про рух грошових коштів слід заповнювати після складання балансу підприємства (форма № 1) і звіту про фінансові результати (форма № 2).

Законодавчою базою та нормативним забезпеченням руху грошових коштів є: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999р. 996 – ХІУ зі змінами і доповненнями; Положення «Про ведення касових операцій в національній валюті в Україні» затверджене постановою правління НБУ зі змінами і доповненнями; Інструкція «Про організацію роботи по готівковому обігу установами банків України» затверджена постановою правління НБУ зі змінами і доповненнями; План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань, господарських

операцій підприємств і організацій (зі змінами і доповненнями); Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зі змінами і доповненнями.

Взаємозв'язок видів діяльності підприємства і Звіту про рух грошових коштів наведений на рис. 1.5.

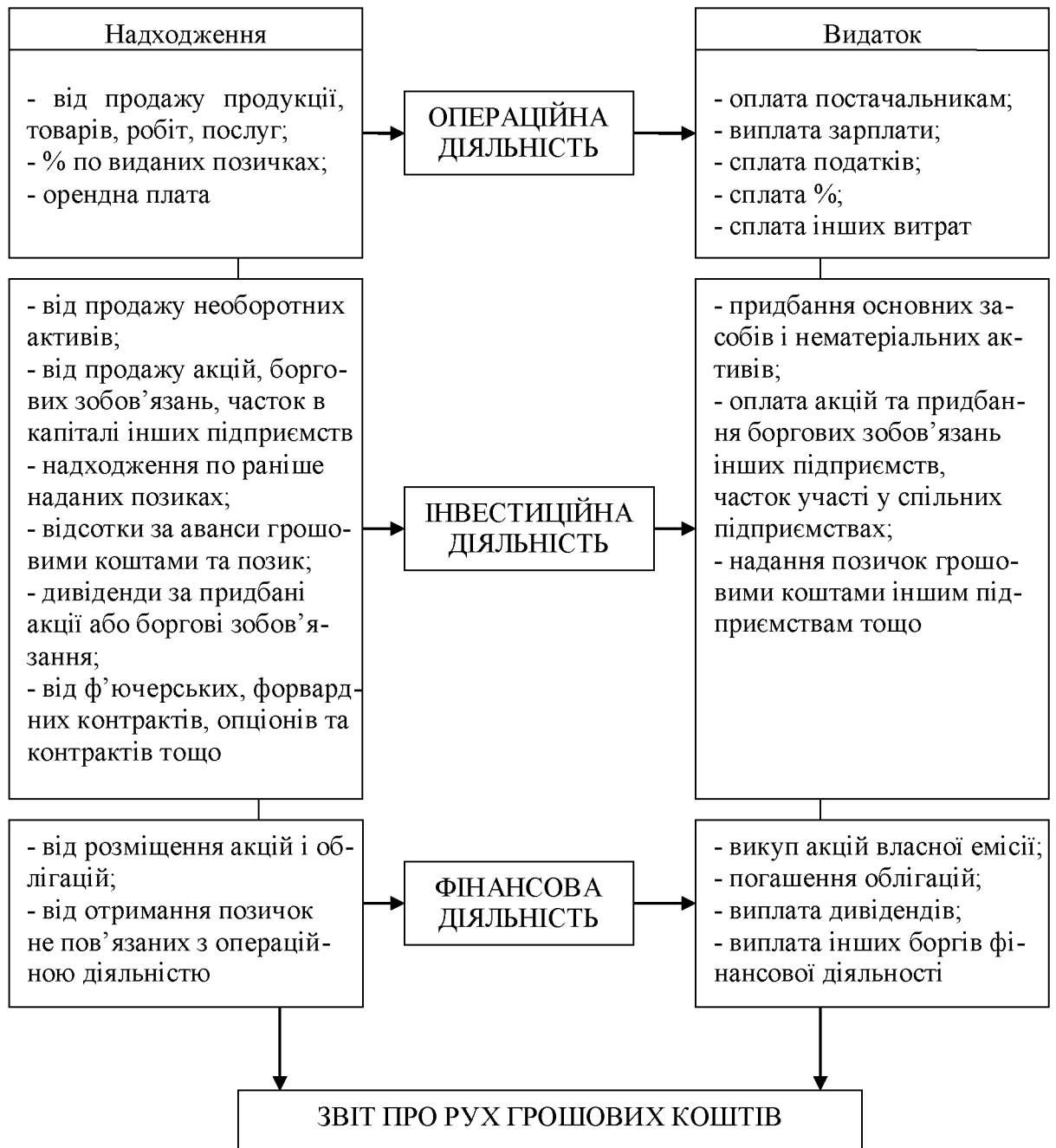

Рис. 1.5. Взаємозв'язок видів діяльності та звіту про рух грошових коштів

Процес складання Звіту про рух грошових коштів включає п'ять основних етапів (рис. 1.6).

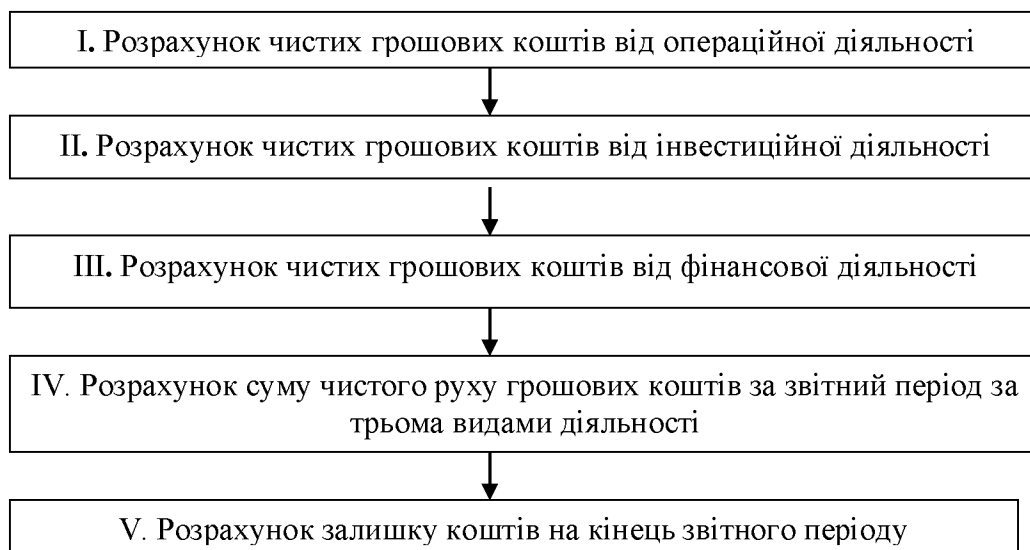

Рис. 1.6. Послідовність складання Звіту про рух грошових коштів

Інформаційне забезпечення управління грошовими потоками характеризує сукупність інформаційних ресурсів, що відображають внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства. Необхідність оперативного використання цих інформаційних ресурсів зумовлює потребу в якісному програмно-технічному забезпеченні.

Для складання Звіту про рух грошових коштів використовують такі джерела інформації: Баланс; Звіт про фінансові результати; Примітки до річної фінансової звітності; дані синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку за розрахунками грошових коштів.

При заповненні цього звіту слід пам'ятати, що якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми слід наводити окремо у складі відповідних видів діяльності. Крім цього при заповненні цього звіту підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [26, с. 108].

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається на основі аналізу змін у статтях розділу балансу «Необоротні активи» та статті

балансу «Поточні фінансові інвестиції».

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділом «Власний капітал» та статтях, пов'язаних з фінансовою діяльністю, у розділах балансу: «Забезпечення наступних витрат і платежів», «Довгострокові зобов'язання» і «Поточні зобов'язання» («Короткострокові кредити банків» і «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками» тощо) [29, с. 92].

У статті «Чистий рух коштів за звітний період» показується різниця між сумою надходжень та видатків, відображених у статтях: «Чистий рух коштів від операційної діяльності», «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності та «Чистий рух коштів від фінансової діяльності».

Завершується складання даного звіту заповненням статті «Залишок на кінець року» як різниці між сумою грошових надходжень та видатків, відображених у статтях «Залишок на початок року», «Чистий рух коштів за звітний період» та «Вплив зміни валютних курсів». Розрахований таким чином показник повинен дорівнювати наведеному в балансі залишку грошових коштів та грошових еквівалентів на кінець звітного періоду.

Як зазначає Л. Береза, метою складання Звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період [4, с. 16].

При складанні Звіту про рух грошових коштів слід пам'ятати, якщо одна операція включає суми, які відносяться до різних видів діяльності, то ці суми необхідно наводити окремо за відповідними видами діяльності. Тобто при складанні звіту підприємству необхідно розгорнуто наводити суми надходження і вибуття грошових коштів за видами діяльності. Не включаються у Звіт про рух грошових коштів внутрішні зміни про рух грошових коштів (отримання грошей у банку і оприбуткування їх у касу тощо).

Інформація про рух грошових коштів дає користувачам фінансової

звітності можливість: зіставляти, оцінювати і прогнозувати грошові потоки підприємства; досліджувати спроможність підприємства погасити зобов'язання та сплатити дивіденди; виявляти причини різниці між прибутком і грошовими надходженнями та видатками; аналізувати грошові та негрошові аспекти операцій підприємства [10].

Таким чином, метою управління грошовими потоками підприємства є забезпечення його фінансової рівноваги шляхом балансування грошових надходжень і витрат грошових коштів та їх синхронізації у часі. Система управління грошовими потоками необхідна для виконання короточасних планів підприємства, збереження платоспроможності та фінансової стійкості та раціонального використання активів та джерел фінансування. Звіт про рух грошових коштів доповнює Баланс і Звіт про фінансові результати. Баланс відображає фінансовий стан підприємства на певну дату, а Звіт про рух грошових коштів пояснює зміни в одному з важливих компонентів Балансу – грошових коштах та їхніх еквівалентах, які відбулися між датами Балансу. У свою чергу, Звіт про фінансові результати показує результати діяльності підприємства за певний період, а Звіт про рух грошових коштів характеризує вплив цієї діяльності на грошові потоки підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка руху грошових потоків за видами діяльності підприємства

XXX було засноване з метою одержання прибутку на основі здійснення виробничої, комерційної, торгівельної, посередницької та іншої діяльності і задоволення соціально-економічних інтересів учасників.

Для досягнення своєї мети підприємство здійснює такі види діяльності: вирощування зернових, кормових культур та насіння, виробництво, переробка, зберігання та продаж вирощеної сільськогосподарської продукції та продукції переробки, вирощування великої рогатої худоби, молодняка тварин м'ясного та молочного напрямку, птиці та ряд інших видів діяльності, що наведені у статуті досліджуваного підприємства.

XXX є юридичною особою з моменту його державної реєстрації, має самостійний бухгалтерський баланс, поточні рахунки в банку, власну печатку, штампи, фірмові бланки, фірмове найменування та інші реквізити, які зазначаються на фінансовій та податковій звітності.

Діяльність товариства базується на засадах комерційного розрахунку при повному дотриманні принципу законності. XXX може створювати самостійно або разом з іншими фізичними та юридичними особами дочірні та спільні підприємства (як на території України так і за її межами), товариства, приватні підприємства, кооперативи тощо. Розміщувати кошти в облігаціях, сертифікатах банків та інших паперах, що знаходяться в обігу, проводити операції на товарних та фондових біржах, проводити аукціони, виставки.

Стабільність фінансового стану підприємства залежить від правильності і доцільності вкладення фінансових ресурсів в активи, тому для його оцінки необхідно, передусім, вивчити структуру майна, а також причини зміни

складових майна. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, що негативно впливають на фінансовий стан підприємства. Необхідно визначити відхилення по кожному виду майна, для чого зіставляються дані на кінець звітної періоду з його початком. Для вивчення структурних змін необхідно додатково визначити питому вагу кожного виду майна в загальній валюті балансу.

Фінансово-економічний апарат ХХХ зосереджений в головній бухгалтерії, в ній здійснюється ведення всього аналітичного і синтетичного обліку на основі первинних та зведених документів, що виходять з окремих підрозділів підприємства та проводиться вся фінансово-аналітична робота.

Фінансову роботу ХХХ здійснює згідно із нормативно-законодавчими актами України, статутом, спеціальними інструкціями і вказівками фінансових та банківських органів з різних фінансово-кредитних питань. Вона включає фінансове планування, оперативну і поточну фінансову роботу та контроль за її виконанням. Фінансове планування підприємства полягає у визначенні розмірів виручки від реалізації продукції, наданні послуг і кінцевих результатів діяльності підприємства, розподілі отриманих доходів за відповідними каналами, встановленні потреби в оборотних активах, капітальних вкладеннях, капітальному ремонті і джерелах їх покриття.

Отже, оскільки фінансовий відділ у ХХХ відсутній, то фінансову роботу на підприємстві виконують працівники планово-економічного відділу (бухгалтера і економісти), а відповідальність за її організацію несе головний бухгалтер підприємства.

Джерелами інформації для оцінки фінансового стану підприємства виступають Баланс підприємства, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал (додатки А – М).

На першому етапі оцінки фінансово-економічного стану підприємства доцільно провести аналіз майнового стану ХХХ (табл. 2.1) (додаток Н). Як видно із проведених розрахунків підсумок валюти балансу за досліджуваний період збільшився на 2117,0 тис. грн, або 46,7 %, що свідчить про нарощування

майнового потенціалу та розширення сфери діяльності досліджуваного ХХХ. При цьому вартість необоротних та оборотних активів у 2021 р. порівняно з 2019 р. зросла на 1460,0 тис. грн (45,0 %) та 657,0 тис. грн (51,0 %), відповідно.

На кінець звітної періоду порівняно з 2019 р. темп приросту оборотних активів (51,0 %) перевищив темп приросту необоротних активів, у результаті чого частка оборотних активів у майні збільшилася з 28,4 % до 29,2 %, а необоротних активів – відповідно зменшилася з 71,6 % до 70,8 %. Така тенденція вказує на зростання коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів, а також створення умов для прискорення оборотності оборотних активів. В структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займає вартість основних засобів: 70,8 % в 2021 р. і 71,6 % в 2019 р., що свідчить про оновлення необоротних активів підприємства. Зростання оборотних активів пояснюється збільшенням як оборотних виробничих фондів (на 454,0 тис. грн, або 57,5 %), так і фондів обігу (на 200,0 тис. грн, або 40,2 %). Темп приросту майна в цілому (46,7 %) перевищив темп приросту виробничих запасів (41,9 %), що обумовило зменшення частки виробничих запасів у майні з 11,2 % у 2019 р. до 10,8 % у 2021 р.

Частка готової продукції і товарів у майні у 2021 р. порівняно з 2019 р. зменшилася на 0,7 в. п. При цьому темп приросту грошових коштів та поточних фінансових інвестицій зменшився на 73,5 %, що свідчить про зниження рівня платоспроможності, а відтак і погіршення фінансового стану ХХХ. Збільшення дебіторської заборгованості на 199,0 тис. грн у 2021 р. порівняно з 2019 р. вказує на значне відволікання коштів підприємства з обороту. Підвищення частки поточної дебіторської заборгованості в майні з 5,9 % до 7,0 % (на 1,1 в. п.) свідчить про погіршення стану розрахунків підприємства з дебіторами.

Для формулювання висновків про позитивний чи негативний характер змін у майновому стані підприємства за даними балансів проведемо аналіз джерел формування капіталу ХХХ у табл. 2.2 (додаток П).

Аналізуючи проведені розрахунки необхідно зазначити, що в 2021 р. порівняно з 2019 р. вартість джерел формування капіталу зросла на 2117,0 тис.

грн, або 46,7 %, відповідно. При цьому власний капітал збільшився на 819,0 тис. грн (21,6 %), а зобов'язання – на 1298,0 тис. грн (у 2,7 р. б.). Питома вага власного капіталу у майні зменшилась на 14,3 в. п., відповідно питома вага зобов'язань у майні збільшилась на 14,3 в. п. Аналіз джерел формування капіталу засвідчив, що в структурі пасивів на кінець 2021 р. 69,3 % займав власний капітал, а 30,7 % – зобов'язання підприємства. В 2021 р. порівняно з 2019 р. позиковий капітал ХХХ збільшився, насамперед, через зростання поточних зобов'язань на 1258,0 тис. грн, а також за рахунок збільшення кредиторської заборгованості на 1240,0 тис. грн. Підвищення частки кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу з 16,3 % у 2019 р. до 29,8 % в 2021 р. (на 13,4 в. п.) свідчить про погіршення розрахунків підприємства з кредиторами. Отже, зростання величини власного капіталу в ХХХ є позитивною характеристикою, але зменшення його питомої ваги в джерелах формування майна є негативним, адже вказує на зниження рівня фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Негативною характеристикою майнового стану ХХХ є те, що відсутні рівновага між сумами і динамікою дебіторської та кредиторської заборгованості. Так, за даними табл. 2.1 і 2.2 кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську заборгованість на кінець 2019 р. в 2,7 рази, а на кінець 2021 р. це співвідношення збільшилося до 4,2 рази. Упродовж досліджуваного періоду дебіторська заборгованість зростає 74,0 %, а кредиторська заборгованість – у 2,7 р. б.

На наступному етапі розрахуємо відносні показники ліквідності та платоспроможності ХХХ (табл. 2.3).

Проведені розрахунки (табл. 2.3) дають підстави зробити висновок, що на кінець 2021 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності не відповідав нормативному значенню ($0,006 < 0,2$), а також у порівнянні з 2019 р. зменшився на 0,060.

**Оцінка відносних показників ліквідності та платоспроможності
ХХХ за 2019-2021 рр.**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+,-)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,066	0,003	0,006	-0,060
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,428	0,360	0,242	-0,186
Загальний коефіцієнт ліквідності	1,734	1,326	0,972	-0,762
Коефіцієнт платоспроможності	0,066	0,003	0,006	-0,060
Коефіцієнт критичної ліквідності	0,670	0,505	0,350	-0,320
Коефіцієнт покриття запасів	0,674	0,550	0,577	-0,097

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності не перевищує нормативне значення ($0,242 < 0,7$) і означає, що підприємство має низьку ймовірність погашення поточних зобов'язань. В той же час значення загального коефіцієнта ліквідності також не перевищує нормативне ($0,972 < 1,5$), що вказує на неможливість досліджуваного ХХХ вчасно ліквідувати борги. Отже, досліджуване підприємство має досить низькі можливості погашення поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних оборотних активів. Фактичне значення коефіцієнта швидкої ліквідності зменшилось на 0,186, а загального коефіцієнта ліквідності на 0,762. Серед допоміжних відносних показників оцінювання ліквідності, платоспроможності підприємства жоден з коефіцієнтів не відповідав нормативному значенню, що підтверджує попередній висновок про недостатню забезпеченість грошовими коштами.

Зниження в динаміці значень основних і допоміжних коефіцієнтів ліквідності та не відповідність їх нормативним значенням свідчить про погіршення рівня платіжних можливостей ХХХ щодо виконання зобов'язань з урахуванням використання відповідних груп платіжних засобів.

Для визначення, наскільки підприємство незалежне від зовнішніх кредиторів, проведемо аналіз фінансової стійкості за системою показників (табл. 2.4 (додаток Р)). Фактичне значення коефіцієнта автономії на кінець 2019-2021 рр. відповідає нормативному значенню ($0,7 \geq 0,5$), тобто за цим

коефіцієнтом підприємство є фінансово стійким. У 2021 р. порівняно з 2019 р. коефіцієнт концентрації залученого капіталу підвищився на 0,137, проте він відповідає нормативному значенню ($< 0,5$).

За коефіцієнтом фінансового ризику в 2019 р. на 1 грн власного капіталу припадало 19,6 коп. позикового капіталу, а в 2021 р. – 43,4 коп. Відповідно значення коефіцієнта фінансової стабільності показує, що в 2019 р. власний капітал перевищував позиковий капітал у 5,1 рази, а у 2021 р. – у 2,3 рази. Значення коефіцієнта поточних зобов'язань протягом 2019-2021 рр. не змінювалося, що в цілому позитивно впливає на оцінювання фінансової стійкості підприємства. У 2021 р. порівняно з 2019 р. він знизився на 0,165. Це свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами не перевищує нормативне значення ($-0,049 < 0,1$) і свідчить про зниження фінансової стійкості за даним критерієм. Коефіцієнт майна виробничого призначення змінився (збільшився з 0,890 у 2019 р. до 0,895 у 2021 р.), тому з точки зору забезпеченості активами основної виробничо-господарської діяльності підприємство зберігає свою фінансову стійкість. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів зменшився на 0,008, що вказує на негативну динаміку зростання частки основних засобів у валюті балансу. У 2021 р. порівняно з 2019 р. коефіцієнт нагромадження амортизації знизився з 0,583 до 0,566, що не відповідає позитивній динаміці. Отже, досліджуване ХХХ за цим показником знизило фінансову стійкість. У 2019 р. на 1 грн необоротних активів припадало 0,40 грн оборотних, то у 2021 році – 0,41 грн.

Аналіз оборотності і використання активів має досить велике значення для оцінки фінансового стану підприємства (табл. 2.5) (додаток С). Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості збільшився з 41,803 у 2019 р. до 57,052 у 2021 р., а тривалість одного обороту дебіторської заборгованості зменшилась відповідно з 9 до 6 днів, тобто на 3 дні. У 2019 році він становив 3,047, а у 2021 р. – 5,991. Тривалість одного обороту власного капіталу зменшилась з 118 днів у 2019 р. до 60 днів у 2021 р.

Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості підвищився з 12,004 у 2019 р. до 12,757 у 2021 р., тобто на 0,753, а тривалість одного обороту кредиторської заборгованості відповідно зменшилась з 30 до 28 днів. Тривалість операційного циклу зменшилась з 42 днів у 2019 р. до 30 днів у 2021 р., тобто на 12 днів. В умовах зменшення тривалості одного обороту кредиторської заборгованості на 2 дня тривалість фінансового циклу зменшилася на 10 днів (88,9 %), що позитивно характеризує динаміку ділової активності досліджуваного ХХХ.

Формування фінансових результатів від усіх видів діяльності досліджуваного ХХХ проведемо в табл. 2.6 (додаток Т). За даними табл. 2.6 у 2021 р. порівняно з 2019 р. доход від реалізації продукції (робіт, послуг) збільшився на 89,6 %, а чистий доход – в 2,2 рази. У структурі операційних витрат частка собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) збільшилася з 63,5 до 67,7 %, витрат на збут – із 4,9 до 5,1 %. Випереджаюче зростання чистого доходу порівняно із зростанням операційних витрат (в 2,1 р. б.) обумовило зростання валового прибутку на 99,5 %. Частка валового прибутку в чистому доході знизилася з 23,2 до 20,9 %. По інших їх видах спостерігається зниження частки, що пояснюється скороченням інших операційних витрат (3,6 %) і адміністративних витрат (1,0 %).

Прибуток від операційної діяльності збільшився в 14,2 рази. У зв'язку з тим, що підприємство не мало фінансових та інвестиційних доходів і витрат прибутку діяльності до оподаткування співпадає з прибутком від операційної діяльності. Підприємство є платником податку на прибуток, тому на кінець 2021 року прибуток діяльності становив 744,0 тис. грн. У 2021 році частка чистого прибутку в доході від реалізації продукції становила 2,9 %, а у валовому прибутку – 14,0 %. Таким чином в цілому спостерігається позитивна динаміка фінансових результатів діяльності ХХХ.

Користуючись методикою групування активів та пасивів, проведемо в табл. 2.7 розрахунок можливості ХХХ розрахуватись за своїми зобов'язаннями за рахунок наявних активів (додаток У). Розрахунки показують, що у 2019 р.

так само як і в 2021 р. виявлена нестача високоліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань (694,0 та 1988,0 тис. грн, відповідно). Середньоліквідні активи мають надлишок, так в 2019 р. він становив 269,0 тис. грн, а в 2021 р. відповідно 471,0 тис. грн. Спостерігається тенденція до збільшення середньоліквідних низьколіквідних активах. Отже, баланс ХХХ протягом досліджуваного періоду не є абсолютно ліквідним у зв'язку з нестачею високоліквідних оборотних активів, але динаміка ліквідності балансу позитивна.

Загалом, за результатами аналізу ХХХ, можемо сказати, що підприємство знаходиться у кризовому фінансовому стані. На перспективу не передбачається зміни щодо типу стійкості. На фінансовий стан підприємства впливає рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання. Оптимізація фінансового стану є однією з головних умов успішного його розвитку в майбутньому періоді. Водночас кризовий фінансовий стан підприємства свідчить про серйозну загрозу настання його банкрутства. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану ХХХ, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Показники фінансової стійкості змінюються стихійно, тому можна сказати, що планування фінансової діяльності підприємства знаходиться на досить низькому рівні. Аналіз структури балансу показує, що основну частку майна становлять необоротні активи і, виходячи з обсягів діяльності, вони використовуються неефективно, є тягарем для підприємства.

Отже, оцінка фінансового стану показала, що ХХХ на кінець досліджуваного періоду мало кризовий фінансовий стан, тобто, можна стверджувати, що в даний час підприємство знаходиться у стані кризи і потребує негайних заходів для виходу з неї. Це обумовлено тим, що підприємство є неплатоспроможним через нестачу абсолютно ліквідних активів. В той же час, слід зазначити, що фінансовим результатом діяльності

XXX за досліджуваний період є прибуток.

Проаналізуємо склад і структуру операційного грошового потоку по досліджуваному XXX за останні три роки (табл. 2.8).

За даними табл. 2.8 можна зробити висновок, що на досліджуваному підприємстві простежується тенденція зниження суми валового позитивного грошових потоків від операційної діяльності. Так, за рахунок зростання обсягів витрачань на оплату валовий позитивний грошовий потік зменшився з 14,0 тис. грн у 2019 році до 10,0 тис. грн у 2021 році.

Таблиця 2.8

**Склад та динаміка операційного грошового потоку XXX за 2019-2021 рр.,
тис. грн**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р.,(+,-)
Надходження від: Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	13724,0	21239,0	26018,0	+12294,0
Цільового фінансування	1881,0	2591,0	2731,0	+850,0
Інші надходження	594,0	865,0	2497,0	+1903,0
Витрачання на оплату: Товарів (робіт, послуг)	8418,0	13652,0	17714,0	+9296,0
Працівникам	3660,0	5190,0	6379,0	+2719,0
Витрат на відрядження	31,0	38,0	12,0	-19,0
Зобов'язань з ПДВ	1012,0	1238,0	404,0	-608,0
Зобов'язань з податку на прибуток	100,0	148,0	292,0	+192,0
Відрахувань на соціальні заходи	1714,0	2603,0	3835,0	+2121,0
Зобов'язань з інших податків і зборів	1250,0	1872,0	2600,0	+1350,0
Чистий грошовий потік по операційній діяльності	+14,0	-46,0	+10,0	-4,0

Збільшення витрат підприємства у 2020 році призвело до валового негативного грошового потоку від операційної діяльності у розмірі 46,0 тис. грн. Негативним явищем за досліджуваний період є зменшення чистого грошового потоку від операційної діяльності на 28,6 %. Таким чином, операційні грошові потоки – це кошти, які підприємство отримує від звичайної діяльності, вони є основним джерелом фінансового забезпечення господарської

діяльності підприємства у наступному періоді.

Інвестиційна діяльність суб'єкта господарювання формує його інвестиційний (вхідний та вихідний) грошовий потік. Слід зазначити, що він є додатковим джерелом фінансування діяльності підприємства на відміну операційного грошового потоку. Інвестиційна діяльність пов'язана із змінами у складі необоротних активів, тобто, операції з інвестиційної діяльності підприємства ведуть до зміни структури або величини першого розділу активу балансу «Необоротні активи». В межах інвестиційної діяльності підприємство продає та купляє необоротні активи, цінні папери інших підприємств, цілісні майнові комплекси, отримує дивіденди за акціями, відсотки за облігаціями тощо.

Фінансовий вхідний та вихідний грошовий потік характеризує збільшення (зменшення) власного та залученого капіталу ХХХ, зокрема, одержання довгострокових та короткострокових кредитів, сплатою в доходів учасникам в грошовій формі, а також забезпечує потреби підприємства у капіталі для фінансування основної (операційної і іншої операційної) та інвестиційної діяльності. Тобто, фінансова діяльність ХХХ призводить до зміни розміру та складу власного і позикового капіталу. Іншими словами, така діяльність спрямована на зміну пасиву балансу підприємства з метою покриття потреби у капіталі.

Находження грошових коштів у результаті фінансової діяльності відбувається за рахунок отримання позик, а вибуття – при погашенні позик, виплат доходів учасникам, інших платежів.

За досліджуваній період на підприємстві відсутня інвестиційна та фінансова діяльність, тому руху грошових коштів від таких видів діяльності в досліджуваному ХХХ не було.

Отже, для того, щоб визначити, чи вистачає підприємству власних коштів для фінансування своєї поточної операційної діяльності, отримані вище дані зведемо в табл. 2.9.

**Аналіз руху грошових потоків
ХХХ за 2019-2021 рр., тис. грн**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+,-)
Чистий грошовий потік від операційної діяльності	14,0	-46,0	10,0	-4,0
Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності	-	-	-	-
Чистий грошовий потік від фінансової діяльності	-	-	-	-
Чистий рух коштів за звітний період	+14,0	-46,0	+10,0	-4,0
Залишок коштів на початок року	35,0	49,0	3,0	-32,0
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	-	-	-	-
Залишок коштів на кінець року	49,0	3,0	13,0	-36,0

За зведеними даними можна зробити наступні висновки: з урахуванням показників чистого руху коштів від операційної та відсутністю їх від фінансової та інвестиційної діяльності чисте надходження грошових коштів у 2019 та 2021 роках становило 14,0 та 10,0 тис. грн відповідно;

- за досліджуваний період впливу зміни валютних курсів на залишок коштів на кінець року не було;

- залишок коштів на кінець року збільшився з 3,0 до 13,0 тис. грн, або на 10,0 тис. грн, що відповідає інформації балансів.

Отже, рух грошових коштів у ХХХ за видами діяльності, в цілому, є досить неефективним. Грошові потоки, що генеруються підприємством, мають виключно фінансовий характер, адже їх результатом є формування, розподіл, перерозподіл та використання фондів грошових коштів підприємства: формування виручки від реалізації товарів; виплата грошових дивідендів; оплата рахунків постачальників; виплата заробітної плати; сплата податків та інших платежів до бюджету та інших позабюджетних фондів.

2.2. Управління грошовими потоками суб'єкта господарювання

Важливим елементом політики управління грошовими потоками є їх кількісна оцінка та аналіз вхідних і вихідних грошових потоків підприємства як базис інформаційного забезпечення моделі управління грошовими потоками.

Кількісна оцінка здійснюється на основі структурування сукупності грошових потоків і передбачає реалізацію таких цілей:

- аналіз особливостей формування грошових потоків на підприємстві;
- обґрунтування управлінських фінансових рішень;
- моніторинг виконання таких рішень, виявленню та аналізу відхилень;
- коригування рішень;
- оцінка ефективності управління грошовими потоками.

Для цього використовуються методи оцінки абсолютних та відносних показників грошових потоків.

Грошові потоки (потоки грошових коштів або рух коштів) досліджуваного ХХХ є одними з найважливіших розділів фінансової інформації, що може бути отримана з фінансової звітності. Призначення Звіту про рух грошових коштів (форма № 3) полягає в забезпеченні користувачів фінансовими звітами достовірною інформацією про одержання і витрачання грошових коштів. Крім того, поняття економічної вигоди як міжнародні так і національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку зв'язують з отриманням грошових коштів підприємством.

Порядок віднесення сукупності господарських операцій за видами діяльності має певні структурні відмінності та особливості для підприємств, що належать до різних галузей народного господарства.

З метою складання Звіту про рух грошових коштів всі господарські операції підприємства, що впливають на залишок грошових коштів, класифікуються по видах діяльності: грошові потоки від поточної (операційної) діяльності; грошові потоки від інвестиційної діяльності; грошові потоки від

фінансової діяльності суб'єкта господарювання.

Таке групування господарських операцій за видами діяльності широко використовують на практиці при організації фінансового менеджменту та оцінки його результативності, однак не є єдино можливим. Слід підкреслити, що наведене вище структурування діяльності підприємства є обов'язковим для складання публічної фінансової звітності.

Для потреб управління фінансами підприємства виділяють окремі види його діяльності, які формуються як класифікаційні сукупності господарських операцій із аналогічними функціонально-організаційними характеристиками (рис. 2.1).

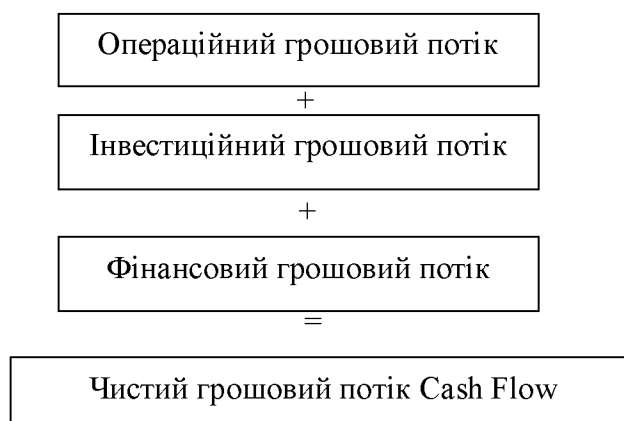

Рис. 2.1. Грошові потоки суб'єкта господарювання за видами діяльності та джерелами формування

Для оцінки операційного грошового потоку на практиці використовується один із двох методів – прямий або непрямий метод. До 2010 року відповідно до П(С)БО № 4 використання непрямого методу було обов'язковим при складанні публічної фінансової звітності вітчизняними підприємствами (форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»).

За допомогою прямого методу аналізуються валові вхідні та вихідні грошові потоки за наступними видами: виручка від реалізації продукції, оплата рахунків постачальників та підрядників, виплата заробітної плати та виплат прирівняних до неї, придбання обладнання, отримання та повернення короткострокових і довгострокових кредитів банку, виплата відсотків за ними

тощо. Джерелом інформації для складання такого звіту є дані бухгалтерського обліку. Даний метод вважається найбільш точним, але й найбільш трудомістким. У його використанні зацікавлені насамперед кредитні організації, яких турбує здатність підприємства генерувати грошові потоки, достатні для погашення позик. Однак з позицій аналітика такий підхід недостатньо інформативний, тому що він не дозволяє простежити трансформацію чистого прибутку в чистий грошовий потік. Іншими словами, він не прояснює взаємозв'язок між грошовими потоками й фінансовими ресурсами.

Прямий метод дозволяє показати основні джерела припливу й напрямки відтоку коштів; дає можливість робити операційні висновки щодо достатності коштів для платежів по поточним зобов'язаннях; установлює взаємозв'язок між реалізацією й грошовим виторгом за звітний період. Прямий метод розрахунку операційного грошового потоку, який передбачає аналіз кожної окремої господарської операції, ідентифікацію грошового потоку, що генерується в межах такої операції, та визначення напрямку руху грошових коштів (вхідний грошовий потік чи вихідний грошовий потік).

Для відображення інформації щодо операційних грошових потоків у фінансовій звітності здійснюється зведення окремих грошових потоків у розрізі основних груп, які пояснюють суттєву інформацію про операційну діяльність підприємства. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) № 7 «Звіт про рух грошових коштів» рекомендує використовувати саме прямий метод розрахунку операційного грошового потоку, що дає змогу забезпечити більшу інформаційну прозорість і використовувати елементи такого розрахунку для потреб фінансового моделювання.

Звіт про рух грошових коштів суб'єкта господарювання є складовим елементом публічної фінансової звітності, регулярне оприлюднення якої є обов'язковими для усіх підприємств України і має на меті відобразити зміну грошових коштів суб'єкта господарювання протягом звітного періоду – їх надходження та вибуття. Вважається, що основною метою формування Звіту

про рух грошових коштів є необхідність представлення третім особам повної, правдивої та неупередженої фінансової інформації щодо діяльності суб'єкта господарювання протягом звітного періоду.

Поряд з цим необхідно застерегти від типових помилок аналізу і прогнозування грошових потоків суб'єктів господарювання: по-перше, інформація, представлена у Звіті про рух грошових коштів, являє собою інформацію виключно ретроспективного характеру, що дозволяє однозначно ідентифікувати фінансовий стан суб'єкта господарювання виключно на дату балансу (дату складання Звіту про рух грошових коштів); по-друге, будь-які висновки або ж узагальнення мають носити виключно ймовірнісний характер, оскільки минулі події не обов'язково відбудуться у майбутньому.

Оцінка грошових потоків підприємства в абсолютних величинах здійснюється їх групуванням відповідно до структурних характеристик та визначенням арифметичної суми абсолютних величин такої сукупності грошових потоків. На окремих показниках, що визначають абсолютні характеристики грошових потоків підприємства, базується його публічна фінансова звітність – чистий грошовий потік, операційний грошовий потік, інвестиційний грошовий потік та фінансовий грошовий потік досліджуваного підприємства. Однак у теоретичних працях та в практиці фінансового менеджменту для детального аналізу фінансової інформації щодо грошових потоків підприємства використовуються додаткові показники абсолютної величини грошових потоків. Розглянемо показники абсолютної величини грошових потоків більш детально.

Важливою характеристикою ефективності діяльності підприємства є величина Free Cash Flow (приблизна інтерпретація – грошовий потік до фінансування), який визначає рівень фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування (за рахунок як позикового, так і власного капіталу) [29]. Завданням фінансового менеджера є забезпечення стабільності формування позитивної величини Free Cash-Flow (FCF).

Зважаючи, що величина FCF включає інвестиційний грошовий потік,

допускається тимчасове відхилення від визначеного завдання, яке пов'язане із необхідністю фінансування капітальних вкладень (технічної реструктуризації). У такому випадку прийняття фінансових рішень та їх аналіз має узгоджуватися з інвестиційною стратегією підприємства та враховувати керованість і цільовий характер вихідних грошових потоків у межах інвестиційної діяльності.

Для визначення рівня достатності формування грошових коштів та ефективності їх використання проведемо розрахунок показників рентабельності грошових потоків у ХХХ (табл. 2.10)

Таблиця 2.10

**Показники рентабельності грошових потоків
ХХХ за 2019-2021 рр.**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	51,0	75,0	744,0	+693,0	у 14,6 р. б.
Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	13724,0	21239,0	26018,0	+12294,0	+89,6
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн:					
а) на початок року	35,0	49,0	3,0	-32,0	-91,4
б) на кінець року	49,0	3,0	13,0	-36,0	-73,5
Середній залишок грошових коштів, тис. грн	42,0	26,0	8,0	-34,0	-81,0
Додатний грошовий потік, тис. грн	337,0	-	10,0	-327,0	-97,0
Від'ємний грошовий потік, тис. грн	288,0	46,0	-	-288,0	-100,0
Чистий грошовий потік, тис. грн	49,0	-46,0	10,0	-39,0	x
Рентабельність залишку грошових коштів, %	121,4	288,5	9300,0	+9178,6	x
Рентабельність отриманих грошових коштів, %	15,1	-	7440,0	+7424,9	x
Рентабельність витрачених грошових коштів, %	17,7	163,0	-	-17,7	x
Рентабельність чистого грошового потоку, %	104,1	x	7440,0	+7335,9	x
Рентабельність на основі грошового потоку, %	0,4	-0,2	0,0	-0,4	x

Показники рентабельності грошових потоків (табл. 2.10) мають

переважно позитивну динаміку. Так, значення рентабельності залишку грошових коштів показує, що в 2019 році в розрахунку на 1 грн середнього залишку грошових коштів було одержано 1,21 грн чистого прибутку, а в 2021 році це співвідношення збільшилося до 93,0 грн.

Показники рентабельності отриманих грошових коштів, як відсоткове відношення чистого прибутку до відповідного додатного і від'ємного грошових потоків, збільшилося з 15,1 до 7440,0 %. У 2021 році в розрахунку на 1 грн чистого грошового потоку було одержано 74,70 грн чистого прибутку (рентабельність чистого грошового потоку – 7440,0 %). Значення показника рентабельності на основі грошового потоку свідчить про те, що в 2019 році в розрахунку на 1 грн доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) додатний чистий грошовий потік становив 0,4 коп., а в 2021 році чистого грошового потоку було не одержано.

Отже, оскільки грошові потоки на ХХХ не забезпечують достатню його платоспроможність та ліквідність, то вони мають знаходитися під особливою увагою керівництва. Враховуючи це, доцільно було б планувати грошові потоки на майбутнє та складати бюджети з максимальною деталізацією.

Важливим індикатором в управлінні грошовими потоками підприємства є нетто грошовий потік як абсолютна величина грошових коштів, акумульованих підприємством за певний період, що доступна власникам такого підприємства. Нетто грошовий потік включає як величину грошових потоків, реінвестованих у фінансово-господарську діяльність підприємства, так і безпосередньо грошовий потік на користь власників (виплата дивідендів). Нетто грошовий потік є інструментом реалізації в рамках фінансового менеджменту концепції максимізації достатку акціонерів (shareholder maximization).

Слід зазначити, що приведення корпоративного Cash-Flow до нуля виглядає проблематичним у зв'язку із об'єктивною необхідністю використання позикового капіталу і, відповідно, сплати процентів за користування ним. Отже, завданням фінансового менеджменту є мінімізація величини корпоративного Cash-Flow шляхом пошуку компромісу в конфлікті інтересів підприємства як

позичальника капіталу і власників та кредиторів як капіталодавців.

З метою виявлення резервів оптимізації грошових потоків підприємства та їх планування на майбутній період важливою є розрахунок та оцінка таких коефіцієнтів, як: коефіцієнт достатності чистого грошового потоку; коефіцієнт достатності Cash-Flow; коефіцієнт ліквідності грошового потоку; коефіцієнт ефективності грошового потоку; коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості в періоді, що розглядається. Проаналізуємо грошові потоки ХХХ за останні три роки (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Аналіз грошових потоків ХХХ за 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	51,0	75,0	744,0	+693,0	в 14,6 р. б.
Амортизація, тис. грн	558,0	506,0	951,0	+393,0	70,4
Грошовий потік (Cash-Flow), тис. грн	609,0	581,0	1695,0	+1086,0	в 2,8 р. б.
Короткострокові кредити банків, тис. грн:					
а) на початок року	40,0	0,0	0,0	-40,0	-100,0
б) на кінець року	0,0	0,0	0,0	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн:					
а) на початок року	35,0	49,0	3,0	-32,0	-91,4
б) на кінець року	49,0	3,0	13,0	-36,0	-73,5
Ліквідний грошовий потік, тис. грн	-54,0	46,0	-10,0	+44,0	-81,5
Чистий грошовий потік, тис. грн	49,0	3,0	13,0	-36,0	x
Погашення кредитів і позик, тис. грн	288,0	0,0	0,0	-288,0	-100,0
Приріст виробничих запасів, тис. грн	70,0	219,0	-6,0	-76,0	-108,6
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	0,137	x	-2,167	-2,304	x
Поточні зобов'язання, тис. грн	743,0	1171,0	2001,0	+1258,0	в 2,7 р. б.
Заборгованість (нетто), тис. грн	694,0	1168,0	1988,0	+1294,0	в 2,9 р. б.
Коефіцієнт достатності Cash-Flow	0,878	0,497	0,853	-0,025	x
Кредиторська заборгованість, тис. грн	741,0	1166,0	1981,0	1240,0	в 2,7 р. б.
Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості	0,822	0,498	0,856	+0,034	x

Додатний грошовий потік, тис. грн	337,0	0,0	10,0	-327,0	-9,7
Від’ємний грошовий потік, тис. грн	288,0	46,0	0,0	-288,0	-10,0
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	1,1	1,0	-	-1,1	x
Коефіцієнт ефективності грошових потоків	1,2	0,0	-	-1,2	x

Розраховані коефіцієнти ефективності грошових потоків досліджуваного підприємства дозволяють зробити наступні висновки:

- у 2021 році порівняно з 2019 роком показник грошового потоку (Cash-Flow) збільшився на 1086,0 тис. грн, або 2,8 рази, у тому числі за рахунок чистого прибутку – 693,0 тис. грн, амортизації – на 393,0 тис. грн;

- за динамікою станом на кінець 2021 року грошові кошти та їх еквіваленти зменшилися на 36,0 тис. грн (73,5 %);

- у 2019 році чистий грошовий потік мав додатне значення (49,0 тис. грн), отже коефіцієнт достатності чистого грошового потоку становив 0,137, що свідчить про покриття позитивним чистим грошовим потоком лише 13,7 % суми погашення кредитів і позик та приросту виробничих запасів;

- коефіцієнт достатності Cash-Flow зменшився з 0,878 у 2019 році до 0,853 у 2021 році. Така динаміка пов’язана зі зростанням Cash-Flow в 2,8 рази, а заборгованості в 2,9 рази;

- коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості збільшився з 0,822 у 2019 році до 0,856 у 2021 році. При цьому його рівень залишається достатньо низьким. Це пояснюється тим, що зі зростанням Cash-Flow в 2,8 рази кредиторська заборгованість зростає 2,7 рази;

- коефіцієнт ліквідності грошового потоку, що характеризує надходження та вибуття грошових активів, має оптимальне значення 1 і вказує на раціональні пропорції руху коштів на підприємстві. Про це ж свідчить значення коефіцієнта ефективності грошових потоків.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНКИ ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ

3.1. Оптимізація руху грошових коштів та забезпечення платоспроможності підприємства

Оптимізація грошових потоків – це процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення менеджменту на підприємстві.

Для того щоб оптимізувати грошові потоки необхідно їх планувати. Планування та прогнозування вхідних та вихідних грошових потоків суб'єктів господарювання аграрної сфери є одним із головних елементів внутрішнього фінансового планування. За рахунок здійснення фінансового планування досягається узгодженість між потребами фінансового забезпечення окремих господарських операцій підприємства та величиною планових грошових надходжень в межах кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової).

Управління платоспроможністю полягає в аналізі та управлінні рухом грошових потоків, тобто передбачає цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, а отже, цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, їхнє витрачання та перерозподіл.

Слід зазначити, що до головних інструментів прогнозування та планування вихідних і вхідних грошових потоків суб'єкта господарювання відносять:

- планування платоспроможності підприємства, зокрема, розрахунок фактичної та планової ліквідності і платоспроможності підприємства, а також джерел її забезпечення;
- розробка касового плану та платіжного календаря підприємства;
- формування платіжного календаря сплати податків і зборів;

- розробка прогнозової звітності, зокрема звіту про рух грошових коштів підприємства (форма 3).

Основними причинами низької ліквідності та платоспроможності досліджуваного ХХХ є наступні:

- невиконання планових завдань виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг, а також недотримання асортименту та структури;
- значне зниження якості сільськогосподарської продукції;
- помилки при розрахунках прогнозних обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг;
- постійне збільшення собівартості продукції.

Слід відмітити, що нездатність ХХХ своєчасно погашати свою кредиторську заборгованість обумовлена неплатоспроможністю покупців і замовників, а також невиконання планових показників щодо фінансових результатів те нестача власних фінансових джерел для покриття витрат. Досліджуване підприємство має наднормовані запаси товарно-матеріальних цінностей, великі суми поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи послуги, низьку забезпеченість власними оборотними засобами та не завжди дотримується розрахунково-платіжної дисципліни.

В сучасних умовах діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання значною мірою ускладнюється тривалою кризою неплатежів, зростанням дебіторської та кредиторської заборгованості, несприятливим податковим законодавством, скороченням виробництва, гострим дефіцитом фінансових ресурсів. Як наслідок, покращити свої позиції за ринкової економіки досліджуване ХХХ може, застосовуючи менеджмент грошових потоків, головними функціями якого є об'єктивний фінансовий аналіз, планування і прогнозування господарської діяльності.

Провівши оцінку платоспроможності підприємства ми використали систему основних відносних показників, що відрізняються набором ліквідних активів, які розглядають як покриття поточних пасивів.

За розрахованими даними спостерігаємо зменшення ліквідних оборотних

коштів та збільшення неліквідних, разом зі збільшенням термінових і короткострокових пасивів та зменшенням сталих і довгострокових пасивів. Це є негативним явищем, що свідчить про погіршення економічної діяльності даного підприємства.

Аналіз показників свідчить про те, що ХХХ має недостатньо коштів для погашення поточних боргів, які можуть виникнути. Тому практичного значення при співпраці з підприємством набуває його платоспроможність, тобто здатність своєчасно та у повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

На практиці зарубіжного фінансового менеджменту для визначення середнього залишку грошових активів найбільш широко застосовуються моделі Баумоля та Міллера-Орра (рис. 3.1).

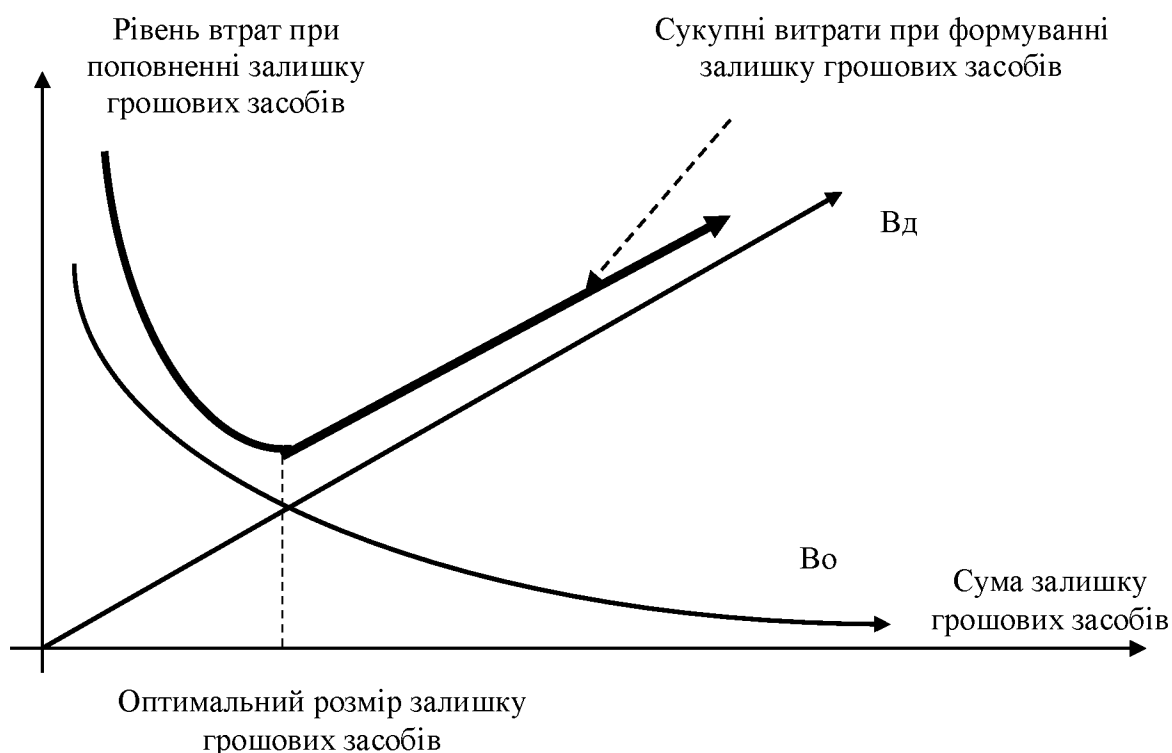

Рис. 3.1. Схема формування оптимального розміру залишку грошових засобів у відповідності з моделлю Баумоля

Модель Баумоля ґрунтується на мінімізації витрат по обслуговуванню

однієї операції поповнення грошових засобів та рівня втрат альтернативних доходів при формуванні певного залишку грошових коштів. З врахуванням розглянутих двох видів втрат будується оптимізація моделі Баумоля, що дозволяє визначити оптимальну частоту поповнення та оптимальний розмір. Математичний алгоритм розрахунку оптимального розміру максимального і середнього розмірів залишку грошових засобів у відповідності з Моделлю Баумоля має такий вигляд:

$$C_{\max} = \sqrt{(2 \times B_o \times ПО_{ГО}) \div B_d} ; \quad (3.1)$$

$$C = C_{\max} \div 2, \quad (3.2)$$

де C_{\max} – оптимальний розмір максимального залишку грошових активів підприємства;

B_o – витрати по обслуговуванню однієї операції поповнення грошових засобів;

$ПО_{ГО}$ – запланований обсяг грошового обороту;

B_d – рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів (середня ставка відсотку по короткостроковим фінансовим вкладенням, виражена десятковим дробом).

За моделлю Міллера-Орра, після розрахунку оптимальної величини грошових коштів необхідно розрахувати верхню критичну межу та рівень стабільної величини залишків грошових коштів. Такі розрахунки проводяться за наступними формулами:

$$Q_{\max} = Q_{\min} + 3Q_{\text{stab}}; \quad (3.3)$$

$$Q_{\text{stab}} = Q_{\min} + Q_{\text{stab}}, \quad (3.4)$$

де Q_{\max} – максимальна межа залишків грошових коштів;

Q_{stab} – стабільна межа залишків грошових коштів;

Q_{\min} – критична межа залишків грошових коштів.

Розрахуємо ці показники на прикладі ХХХ. Для цього використаємо дані наведені вище. Мінімальна межа залишків грошових коштів встановлена в сумі 1000 грн, а максимальне відхилення залишків грошових коштів у середньому за рік становило 10000 грн. Величина витрат на проведення операцій з конвертації грошових коштів у поточні фінансові інвестиції дорівнює 300 грн, а дохідність від них – 15 % річних. Визначимо спочатку величину щоденної ставки за поточними фінансовими інвестиціями. Вона дорівнюватиме: 0,04 %, або 0,0004.

Таким чином: $Q_{opt} = 38315$ грн. Отже, $Q_{max} = 115\,945$ грн, $Q_{stab} = 39\,315$ грн. Можемо зробити висновок, що залишок грошових коштів повинен перебувати в межах від 1000 до 38315 грн. У разі виходу за цей інтервал його необхідно поповнювати до межі 39315 грн.

Однак, є певні проблеми при використанні даних моделей в сучасних умовах. По-перше, можлива нестача оборотних активів не дозволяє підприємствам формувати залишок грошових засобів в необхідних розмірах з урахуванням їхнього резерву. По-друге, обмежена кількість різновидів короткострокових фінансових інструментів та їхня низька ліквідність, не дають можливості використовувати при розрахунках показники, пов'язані з короткостроковими фінансовими вкладеннями.

Серед причин зміни показників платоспроможності велике значення має аналіз здійснення притоку і відтоку грошових коштів. Для цього дані звіту про рух грошових коштів співставляють з даними фінансової частини бізнес-плану. У першу чергу слід встановити здійснення плану з надходження грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності та з'ясувати причину відхилення від плану.

Одним з важливих складових фінансового управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та платоспроможністю є аналіз грошових потоків. Він пов'язаний зі з'ясуванням причин, які вплинули на зменшення припливу грошових коштів та, відповідно, зменшення їхнього відпливу. Управління потоками грошових коштів полягає в оптимізації фінансових потоків і структури капіталу підприємства.

Вхідні та вихідні грошові потоки повинні бути узгодженні таким чином, щоб зберегти фінансову рівновагу, яка гарантує стабільність і є передумовою досягнення інших цілей.

З метою прогнозування можливого відновлення платоспроможності підприємством використовують різні методичні підходи. Структура балансу підприємства визнається незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним, якщо виконується одна з таких умов:

- коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітного періоду має значення менше 2,0;

- коефіцієнт забезпеченості власними засобами на кінець звітного періоду має значення менше 0,1.

Визнання підприємства неплатоспроможним не означає визнання його неспроможним, і не спричиняє настання цивільно-правової відповідальності власника. Це лише зафіксований стан фінансової нестійкості. Тому нормативні значення критеріїв встановлені так, щоб забезпечити оперативний контроль за фінансовим станом підприємства і завчасно здійснити заходи для попередження неспроможності, а також стимулювати підприємство до самостійного виходу з кризового стану.

Слід зазначити, що у випадку, якщо хоча б один із зазначених коефіцієнтів не відповідає установленим вище вимогам, розраховується коефіцієнт відновлення платоспроможності за майбутній період (6 місяців). Коли коефіцієнт поточної ліквідності більший або дорівнює 2,0, а коефіцієнт забезпеченості власними коштами більше або дорівнює 0,1, то розраховується коефіцієнт можливої втрати платоспроможності за майбутній період (3 місяці).

Таким чином, наявність реальної можливості у підприємства відновити (або втратити) свою платоспроможність протягом певного, заздалегідь призначеного періоду, з'ясовується за допомогою коефіцієнта відновлення (втрати) платоспроможності.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності визначається як відношення розрахункового коефіцієнта поточної ліквідності до його установленого

значення. Розрахунковий коефіцієнт поточної ліквідності визначається як сума фактичного значення цього коефіцієнта на кінець звітного періоду і зміна цього коефіцієнта між закінченням і початком звітного періоду у перерахуванні на період відновлення платоспроможності.

Щоб визначити платоспроможність підприємства, необхідно оцінити джерела фінансування діяльності підприємства, суму позикового капіталу і якими активами підприємство здатне погасити свої зобов'язання. Оцінка джерел фінансування, як і майна, починається з аналізу пасиву бухгалтерського балансу. Визначається зміна статей пасиву в абсолютних величинах. Статті пасиву попередньо групуються: найбільш термінові зобов'язання; короткострокові зобов'язання; довгострокові зобов'язання.

Аналіз грошових потоків є одним з важливих складових фінансового управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та платоспроможністю.

Таким чином, управління платоспроможністю полягає в аналізі та управлінні рухом грошових потоків, тобто передбачає цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, а отже, цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, їхнє витрачання та перерозподіл.

Отже, ефективне і досконале управління грошовими коштами та вхідними і вихідними грошовими потоками дає можливість зацікавленим особам (самому підприємству, зовнішнім і внутрішнім користувачам) приймати певні ефективні оптимальні управлінські рішення, які в майбутньому мають суттєво вплинути на кінцевий результат фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, підвищити його фінансову стійкість, платоспроможність та ліквідність.

3.2. Розробка політики управління грошовими потоками підприємства на основі планування та бюджетування

Одним із головних елементів фінансового менеджменту є прогнозування та планування грошових потоків, забезпечуючи адекватність управління фінансами суб'єкта господарювання та відповідаючи потребам ринкового середовища. Таке твердження є актуальним і для моделі управління грошовими потоками суб'єкта господарювання. Тому, враховуючи вище зазначене, доцільно виокремити окреме питання щодо дослідження головних положень організації прогнозування та планування грошових потоків суб'єкта господарювання в межах його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Для досягнення головних цілей управління вхідними та вихідними грошовими потоками, що обумовлюються потребами суб'єкта підприємництва, необхідно обґрунтувати поточні та стратегічні завдання. До головних завдань управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства можна віднести:

- аналіз абсолютної величини вхідних та вихідних грошових потоків в розрізі кожного виду діяльності суб'єкта господарювання: операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- здійснення оцінка сукупного грошового потоку суб'єкта господарювання, тобто кількісного аналізу руху грошових коштів у плановому періоді;
- розрахунок прогнозного резерву абсолютної платоспроможності та поточної платіжної готовності суб'єкта господарювання на кінець планового року;
- систематичне порівняння фактичної та прогнозованої абсолютної, загальної та поточної платоспроможності;
- здійснення узгодження вхідних та вихідних грошових потоків, систематичне проведення оцінки їх базових (нормативних) значень;

- розробка основних напрямів мобілізації грошових коштів з метою забезпечення та підвищення рівня ліквідності та платоспроможності суб'єкта господарювання.

Суттєвий вплив на ефективність та прибутковість виробничо-господарської діяльності здійснює оперативне фінансове планування грошових потоків. Оперативне планування діяльності сільськогосподарських підприємств належить до фінансового планування та прогнозування і характеризується складанням конкретних видів фінансових планів, які дають можливість визначити на короткий проміжок часу структуру вхідних та вихідних грошових потоків, власні та залучені джерела фінансування витрат, забезпечити поточну ліквідність та платоспроможність ХХХ, розрахувати структуру активів і пасивів досліджуваного підприємства на кінець прогнозованого періоду. Управління виробничо-господарською діяльністю ХХХ та контроль за розрахунками з покупцями, постачальниками, замовниками, працівниками підприємства, комерційними банками, гарантування кредитоспроможності та платоспроможності підприємства, перш за все, залежать від ефективності оперативного планування грошових потоків. За результатами оперативного планування розробляються такі основні документи: касовий план, платіжний календар та розрахунок потреби у короткостроковому кредиті.

На сьогоднішній день обов'язкове складання цих інструментів планування для сільськогосподарських підприємств скасоване, не є виключенням і досліджуване ХХХ, яке, на жаль, не займається оперативним фінансовим плануванням. Слід зазначити, що підприємство взагалі не розробляє поточних та перспективних планів виробничо-господарської діяльності, що негативно впливає і на забезпечення платоспроможності та управління грошовими потоками.

Використовуючи умовні дані, складемо приблизну форму касового плану для ХХХ (табл. 3.1).

Прогнозований касовий план на лютий-квітень 2022 р.**XXX, тис. грн**

Показники	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень
Грошові надходження	560,0	600,0	700,0	1000,0	680,0	750,0
30 % продажу поточного місяця	-	-	210,0	300,0	204,0	-
60 % продажу попереднього місяця	-	-	360,0	420,0	600,0	-
10 % продажу позаминулого місяця	-	-	56,0	60,0	70,0	-
Всього грошових надходжень	-	-	626,0	780,0	874,0	-
Закупівля сировини	-	490,0	700,0	476,0	525,0	-
Збутові, адміністративні, податкові та інші витрати	-	-	195,0	195,0	195,0	-
Оплата сировини	-	-	490,0	700,0	476,0	-
Оплата праці	-	-	300,0	352,0	290,0	-
Чистий грошовий потік	-	-	-359,0	-467,0	-87,0	-

Будемо вважати, що підприємство одержало замовлення та збирається взяти кредит в банку, для цього йому необхідно спрогнозувати потреби в грошових ресурсах на лютий-квітень 2022 року. Як правило, підприємство інкасує 30 % грошей від суми реалізації в поточному місяці, 60 % – в наступному місяці, 10 % – через 2 місяця після реалізації. Продаж продукції здійснюється в кредит.

Між закупівлею сировини для виробництва та реалізації готової продукції проходить місяць, при цьому партія, що закуповується складає 70 % від продажу в наступному місяці. Оплата цих покупок здійснюється через місяць після одержання сировини.

Очікувані витрати на заробітну плату: лютий – 300 тис. грн; березень – 352 тис. грн; квітень – 290 тис. грн. Збутові, адміністративні, податкові та інші витрати за прогнозами складуть – 195 тис. грн за місяць впродовж лютого-квітня. Фактичний рівень продажу буде складати (в тис. грн): грудень – 560;

січень – 600; лютий – 700; березень – 1000; квітень – 680; травень – 750.

Таким чином, за допомогою касового плану можна більш точно представити розмір зобов'язань перед працівниками підприємства і розмір інших виплат. Так, у першій частині касового плану відбиваються надходження готівки в ХХХ в плановому кварталі по конкретних джерелах надходженням – торговий виторг, інші надходження.

У другій частині прогнозованого касового плану показуються види витрат підприємства готівкою: на заробітну плату, на оплату сировини, на адміністративні, податкові та інші витрати. На нашу думку, за даними касового плану можна зробити висновок, що спостерігається досить негативна ситуація щодо дефіциту чистих грошових потоків досліджуваного ХХХ у плановому кварталі.

Отже, щоб підтримати ліквідність, тобто безперервність в оплаті платежів, підприємству необхідно вишукати зовнішні джерела фінансування. Тому далі розрахуємо величину банківських кредитів, необхідних для підтримування постійного залишку грошових коштів ХХХ на рівні 3,0 тис. грн (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Визначення величини додаткових банківських кредитів на січень-березень 2022 р. для ХХХ

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень
Банківський кредит на початок періоду, тис. грн	0,0	0,0	359,0	826,0
Додатково залучені кредити, тис. грн	0,0	359,0	467,0	87,0
Разом кредит на кінець періоду, тис. грн	0,0	359,0	826,0	913,0

Отже, за даними таблиці можна зробити висновок, що ХХХ за плановий квартал (січень-березень) матиме потребу у значній сумі залучених банківських кредитів.

Порядок розрахунків з постачальниками, строки виплати заробітної плати робітникам, умови сплати позичкових боргів банкам, діюча система і строки

платежів до державного бюджету, вимагають від підприємства постійно враховувати співвідношення обсягу коштів, що надходять, з їх витратами, не лише в цілому за якийсь період (рік, квартал, місяць), а й з урахуванням конкретного часу їх надходження і потреби в них.

Тому, одним із напрямків впливу планування на економіку підприємства є врахування фактора часу в надходженні й використанні фінансових ресурсів. Таку інформацію підприємство може отримати, складаючи платіжний календар. Платіжний календар – це інструмент оперативного планування фінансової діяльності підприємства. Враховуючи умовні прогнозні дані, а також всі проведені раніше розрахунки, складемо платіжний календар для ХХХ на квітень 2022 р. (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Платіжний календар ХХХ
на квітень 2022 р., тис. грн**

Показник	I декада	II декада	III декада
Залишок коштів на початок періоду на поточному рахунку в банку	12,0	-	-
Планові надходження грошових коштів за місяць:			
виручка за реалізовану продукцію, роботи, послуги	193,0	250,0	150,0
отримані короткострокові кредити банків	25,0	32,0	30,0
інші грошові надходження	173,0	229,0	225,5
Усього грошових надходжень з урахуванням залишку на поточному рахунку в банку	403,0	511,0	405,5
Планові витрачання грошових коштів за місяць:			
виплата заробітної плати працівникам підприємства (без нарахувань на неї)	189,0	162,0	174,0
придбання товарно-матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, робіт і послуг)	190,8	303,2	194,0
сплата податків і зборів до бюджету, внески до фондів соціального страхування	17,7	17,7	17,7
повернення кредитів банку та сплата відсотків за користування ними	8,7	9,3	8,1
Всього витрачання коштів	406,2	492,2	393,8
Залишок грошових коштів	-	18,8	11,7
Нестача грошових коштів	3,2	-	-

Розроблений платіжний календар для сільськогосподарського підприємства показує, що у першій декаді квітня ХХХ не може забезпечити ефективних платежів за рахунок систематичного надходження грошових коштів. Це говорить про те, що у підприємства не має можливості погашати свою кредиторську заборгованість у майбутніх періодах. У такій ситуації, підприємству необхідно відтермінувати деякі платежі на інший період. Доцільно також збільшити обсяги продажу та реалізації продукції, робіт, послуг, що користуються попитом. Платіжний календар для сільськогосподарського підприємства доцільно розробляти на плановий місяць із розбивкою по декадах або днях. За другу і третю декади квітня підприємству вдається не тільки подолати дефіцит коштів, що створився в першій декаді, а, навпаки, отримати залишок коштів. При складанні календаря підприємство запланувало одержання досить значної суми банківського кредиту, без допомоги якого воно б не змогло вийти з дефіциту грошових коштів за місяць в цілому.

Таким чином, платіжний календар дає можливість фінансовим службам сільськогосподарського підприємства забезпечити оперативне фінансування, забезпечення виконання платіжних зобов'язань, систематично фіксувати негативні зміни платоспроможності суб'єкта господарювання. Платіжний календар дає можливість спостерігати за рухом оборотних активів та вказує на необхідність ефективного використання залучених грошових коштів у плановому періоді.

З метою удосконалення управління вхідними та вихідними грошовими потоками формується система фінансових планів та бюджетів різних рівнів. Така система повинна забезпечувати заплановані величини та значення руху грошових активів сільськогосподарського у плановому періоді. Слід зазначити, що базою для формування системи планів і бюджетів управління вхідними та вихідними грошовими потоками сільськогосподарських підприємств виступає бюджетування вхідних та вихідних грошових потоків підприємства за кожним видом діяльності окремо. У вітчизняній та закордонній практиці для здійснення

бюджетування грошових потоків широко використовують один із наступних методів: традиційне бюджетування грошових потоків (traditional budgeting); нуль-базис бюджетування (zero-base budgeting – ZBB), тощо. Планування та прогнозування грошових потоків в розрізі видів діяльності є складовою для внутрішнього фінансового планування на підприємстві. Якщо суб'єкт підприємництва займається таким плануванням, то це забезпечує досягнення узгодженості між прогнозованими грошовими потоками та потребами забезпечення фінансовими ресурсами господарських операцій суб'єкта господарювання.

Слід зазначити, що в межах оперативного фінансового планування, зокрема, і бюджетування грошових потоків, здійснюються наступні операції:

- збір та обробка фінансової інформації щодо прогнозних фінансових коефіцієнтів управління грошовими потоками суб'єкта господарювання;
- узагальнення прогнозних показників щодо руху грошових коштів підприємства у плановому періоді;
- зіставлення фактичних показників та коефіцієнтів руху грошових коштів з іншими плановими фінансовими показниками виробничо-господарської діяльності підприємства.

Органічною структурною ланкою та одним із головних етапів управління вхідними та вихідними грошовими потоками є ефективна організація бюджетування грошових потоків. Бюджетування повинно бути спрямоване на вирішення наступних головних завдань:

- пошук основних внутрішніх та зовнішніх джерел покриття потреби підприємства у фінансових ресурсах та їх обсягів у розрізі простору та часу;
- розрахунок прогнозного значення абсолютної величини сукупного та часткових вхідних і вихідних грошових потоків;
- визначення потреби суб'єкта господарювання у фінансових ресурсах для здійснення фінансування виробничо-господарської діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової);
- розрахунок у прогнозованому періоді – планового показника абсолютної

величини сукупного вихідного грошового потоку та його структурних складових. Розглянемо приклад бюджету продажу продукції, робіт, послуг (табл. 3.4) для досліджуваного ХХХ на 2022 рік. При цьому використаємо наступну умову: у I кварталі прогнозна кількість реалізованої продукції становитиме 17000 т за ціною 250,0 грн/т, у II кварталі – 16200 т за ціною 255,0 грн/т, у III кварталі – 5420 т за ціною 255,0 грн/т, у IV кварталі – 18000 т за ціною 256,0 грн/т.

Таблиця 3.4

Бюджет продажу ХХХ на 2022 рік

Показник	Квартал				Разом за рік
	I	II	III	IV	
Обсяг продажу, т	17000	16200	5420	18000	56620
Ціна за т, тис. грн	0,25	0,255	0,255	0,256	X
Доход від продажу, тис. грн	4250,0	4131,0	1382,0	4608,0	14371,0

Дебіторська заборгованість на 1 січня 2022 року становить 101,0 тис. грн. Очікувані надходження від реалізації становлять 70 % доходу від продажу в поточному кварталі і 30 % – в наступному кварталі. Одночасно з бюджетом продажу графік очікуваних надходжень від реалізації продукції (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Графік очікуваних надходжень грошових коштів на 2022 рік

ХХХ, тис. грн

Показник	Квартал				Разом за рік
	I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість на 1 січня	101,0				101,0
Реалізація у I кварталі					
$4250,0 \cdot 0,7$	2975,0				2975,0
$4250,0 \cdot 0,3$		1275,0			1275,0
Реалізація у II кварталі					
$4131,0 \cdot 0,7$		2891,7			2891,7

1	2	3	4	5	6
4131,0*0,3			1239,3		1293,3
Реалізація у III кварталі					
1382,0*0,7			967,4		967,4
1382,0*0,3				414,6	414,6
Реалізація у IV кварталі					
4608,0*0,7				3225,6	3225,6

Графік відображає періодизацію отримання грошей за реалізовану продукцію з урахуванням наявності дебіторської заборгованості. На основі аналізу складених бюджетів та отриманих фактичних значень показників керівництво підприємства може побачити всю картину фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому і його структурних підрозділів.

На наступному етапі, на основі бюджету продажу складемо бюджет виробництва для ХХХ. Тому бюджет виробництва обчислюється як сума обсягу продажу та необхідного запасу за мінусом запасу готової продукції. Припустимо, що запас готової продукції на початок періоду становив: у I кварталі – 15000 т, у II кварталі – 15300 т, у III кварталі – 5000 т, у IV кварталі – 17000 т. Необхідний запас готової продукції на кінець періоду в ХХХ становить 20 % обсягу продажу в наступному кварталі. Виходячи з цього, бюджет виробництва матиме наступний вигляд (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Бюджет виробництва ХХХ у 2022 році, т

Показник	Квартал			
	I	II	III	IV
Обсяг продажу	17000	16200	5420	18000
Необхідний запас готової продукції на кінець періоду	3240	1084	3600	3800
Разом	20240	17284	9020	21800
Запас готової продукції на початок періоду	15000	15300	5000	17000
Обсяг виробництва	5240	1984	4020	4800

Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що бюджетування допомагає сільськогосподарським підприємствам оптимізувати грошові потоки, забезпечити економію, удосконалити управління грошовими ресурсами, зміцнити фінансову дисципліну, підвищити рівень інвестиційної привабливості й конкурентоспроможності підприємства. Бюджетування як інструмент бізнесу надає можливість поєднувати фінансовий та маркетинговий плани підприємства, ефективно контролювати практичну реалізацію проекту, вчасно реагувати на проблеми, котрі виникають.

Таким чином, складання бюджетів забезпечує періодичне планування операцій підприємства, дає можливість передбачити майбутні проблеми і визначити найкращий шлях досягнення стратегічної мети. Дослідження, проведені вітчизняними науковцями, довели, що максимального ефекту від впровадження бюджетування можна очікувати на великих сільськогосподарських підприємствах, оскільки вони мають значні фінансові можливості, висококваліфікований персонал, що володіє фінансовими знаннями та мають змогу легко залучати фахівців із зовні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведене теоретичне узагальнення і запропоновано підходи до розв'язання важливого науково-практичного завдання щодо удосконалення управління грошовими коштами підприємства, а також дослідження його ролі та значення для ефективного менеджменту грошових потоків. Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Грошові потоки та управління ними – це складний неперервний процес, який охоплює цикли стратегічного та оперативно-тактичного управління і повинен реалізовуватись із врахуванням таких принципів: цільового спрямування, системності, альтернативності підходів, конструктивності, динамічності, інформаційної достовірності та адекватності чинникам зовнішнього середовища. Планування грошових потоків – важливий етап управління фінансовою діяльністю підприємств.

2. З метою удосконалення ефективного управління грошовими потоками суб'єкта господарювання доцільно оптимізувати вхідні та вихідні грошові потоки за каналами їх надходження (вибуття) та видами діяльності. Головною метою оптимізації грошових потоків є забезпечення збалансованості обсягів вхідних та вихідних грошових потоків суб'єкта підприємництва, синхронності формування їх у часі та збільшення чистого грошового потоку підприємства.

3. Проведений аналіз фінансового стану ХХХ в динаміці за період 2019-2021 роки дозволяє стверджувати, що структура майна є досить сприятлива для забезпечення ефективної основної та інвестиційної діяльності, так як проведені розрахунки свідчать про нарощування майнового потенціалу та розширення сфери діяльності підприємства. Проте результати оцінки фінансового стану підприємства за системою показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності дозволяють зробити висновок про погіршення фінансового стану ХХХ у динаміці.

4. Проведений аналіз основних фінансових показників за 2019-2021 роки

свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства. Аналіз здійснених досліджень показників ліквідності та платоспроможності дозволяє стверджувати, що досить негативним є те, що у 2019-2021 роках коефіцієнт платоспроможності не перевищував нормативне значення, тобто підприємство в цей період не мало можливості своєчасно і в повному обсязі задовольняти платіжні вимоги постачальників, повертати кредити і позики, виплачувати заробітну плату, вносити платежі до бюджету. Отже, ХХХ має досить низькі можливості погашення поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних оборотних активів. В цілому проведений аналіз фінансового стану ХХХ дає право стверджувати, що в даний час підприємство знаходиться у стані кризи і потребує негайних заходів для виходу з неї.

5. Рух грошових коштів в ХХХ за видами діяльності в цілому є досить неефективним. Так, з урахуванням показників чистого руху коштів від операційної та відсутністю їх від фінансової та інвестиційної діяльності чисте надходження грошових коштів у 2019 та 2021 році становило 14,0 та 10,0 тис. грн відповідно. При цьому залишок коштів на кінець року збільшився з 3,0 до 13,0 тис грн, або на 10,0 тис. грн, що відповідає інформації балансів.

6. Розраховані коефіцієнти ефективності грошових потоків досліджуваного підприємства дозволяють зробити наступні висновки. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку, що характеризує синхронність надходження та видатку грошових коштів, має оптимальне значення 1 і вказує на раціональні пропорції руху коштів на підприємстві. Про це ж свідчить значення коефіцієнта ефективності грошових потоків. Коефіцієнт достатності Cash-Flow зменшився з 0,878 у 2019 році до 0,853 у 2021 році. Така динаміка пов'язана зі зростанням Cash-Flow в 2,8 рази, а заборгованості в 2,9 рази. Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості збільшився з 0,822 у 2019 році до 0,856 у 2021 році. При цьому його рівень залишається достатньо низьким. Це пояснюється тим, що зі зростанням Cash-Flow в 2,8 рази кредиторська заборгованість зросла 2,7 рази.

7. Ефективне управління грошовими потоками залежить, перш за все, від

планування та прогнозування грошових коштів на підприємстві. За результатами оперативного планування розробляються такі основні документи: касовий план, платіжний календар та розрахунок потреби у короткостроковому кредиті. Складений платіжний календар для ХХХ на квітень 2019 року дав змогу визначити очікувані грошові надходження за всіма напрямками доходів і витрат, а також спроможність підприємства своєчасно виконувати всі свої фінансові зобов'язання. Для організації ефективного управління фінансами на ХХХ було запропоновано створення сучасної системи бюджетування, яка б була заснована на розробці і контролі виконання цілої низки взаємозв'язаних бюджетів.

З метою поліпшення рівня якості управління грошовими потоками, що позитивно відобразатиметься на кінцевих результатах діяльності досліджуваного підприємства, доцільно вжити наступні заходи:

- стимулювати надходження грошових коштів на підприємство з метою забезпечення покриття поточних фінансових потреб за рахунок перегляду умов кредитної політики щодо покупців і замовників;

- ефективно використовувати тимчасово-вільні кошти з метою підвищення рентабельності оборотного капіталу підприємства;

- забезпечити синхронізацію у часі надходження та витрачань грошових коштів за допомогою розробки та впровадження у використання платіжного календаря з максимальною деталізацією;

- визначити та підтримувати оптимальний залишок грошових коштів в касі та на розрахунковому рахунку для забезпечення безперебійної діяльності підприємства та своєчасного розрахунку з кредиторами;

- з метою підвищення якісного рівня роботи в галузі управління грошовими потоками підприємства та забезпечення контролю за ними, доцільно використовувати сучасні інформаційні технології та впроваджувати систему планування і бюджетування.